

subsystem «Student». In subsystem «Student» were used the algorithms of adaptation of difficulty levels for the system to the level of students' knowledge. This program is designed for the use in schools during testing.

It may be noted that intellectual knowledge assessment systems of student model are gaining popularity, due to their objectivity, availability and economic efficiency. Student modeling plays an important role in the adaptation of electronic systems testing. Further work includes an experimental verification algorithm of adaptation of the degree of difficulty of the task, analyzing the results and making the necessary changes to the system.

Key words: *information and communication technology, intelligent systems, model of student, databases, testing, control of knowledge, pedagogical technologies, higher mathematics, methods of test control.*

УДК 378:796

Т. Г. Дерєка

Київський університет імені Бориса Грінченка

АКМЕОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ НЕПЕРЕРВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ: КОНЦЕПЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

У статті представлено концепцію дослідження неперервної професійної підготовки фахівців фізичного виховання на засадах акмеології. В основу концепції покладено сукупність методологічних і теоретичних положень, що визначають стратегію розв'язання завдань дослідження. Провідна ідея дослідження обраної проблеми базується на положенні про те, що неперервна професійна підготовка фахівців фізичного виховання має бути спрямована на формування в них акмеологічної компетентності (мотиваційний, когнітивно-акмеологічний, акмеологічно-діяльнісний, особистісний), розвиток професіоналізму та здатності до самовдосконалення. Відтак, концепція дослідження акмеологічних засад неперервної професійної підготовки фахівців фізичного виховання здійснюється на засадах комплексного, системного, компетентнісного, акмеологічного, антропологічного, екзистенціального та діяльнісного підходів.

Ключові слова: *акмеологія; концепція дослідження; неперервна освіта; професійна підготовка; фахівець фізичного виховання.*

Постановка проблеми. Сучасному суспільству інформаційних технологій потрібні люди, які здатні до самостійного мислення, самореалізації як професійної, так і особистої, які вміють об'єктивно оцінити свої здібності й можливості, прагнуть до самовдосконалення, уміють долати перешкоди. Вирішення назрілих багатоаспектних завдань підготовки конкурентоспроможного на ринку праці професіонала значною мірою уможлиблюється в умовах неперервної освіти.

Аналіз актуальних досліджень. Професійну підготовку майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту розглянуто в працях вітчизняних науковців: Г. М. Арзютова, О. Ц. Демінського, В. І. Завацького, А. П. Коноха, Л. П. Сущенко, О. В. Тимошенка, Б. М. Шияна, Ю. М. Шкрєбтія; теоретичні та методичні засади фізичного виховання розроблені такими вітчизняними науковцями, як Е. С. Вільчковський, Н. Ф. Денисенко, О. Д. Дубогай, Т. Ю. Круцевич, О. С. Куц. Ураховуючи соціальну значущість забезпечення

фізичного й духовного розвитку молодого покоління, пов'язану з цим актуальність неперервної професійної підготовки фахівців фізичного виховання на засадах акмеології, недостатню теоретичну розробленість проблеми та її практичне впровадження нами було обрано темою дослідження.

Дослідження виконується відповідно до зведеного плану науково-дослідної роботи Київського університету імені Бориса Грінченка «Філософські, освітологічні та методичні засади компетентнісної особистісно-професійної багатопрофільної університетської освіти» (РК № 0110u006274) на 2011-2015 рр. у межах науково-дослідної теми кафедри фізичної культури та спортивної майстерності Гуманітарного інституту «Теоретико-методичні засади компетентнісної особистісно-професійної діяльності фахівців в галузі фізичного виховання з різними групами населення».

Метою статті є обґрунтування концепції дослідження неперервної професійної підготовки фахівців фізичного виховання на засадах акмеології.

Виклад основного матеріалу. Обґрунтовуючи та розробляючи концепцію дослідження неперервної професійної підготовки фахівців фізичного виховання на засадах акмеології, ми виходили з того, що концепція (від лат. *conceptio* – розуміння, система поглядів, трактування будь-яких явищ, основна точка зору, ідея, провідний задум, конструктивний принцип різних видів діяльності; спосіб розуміння, тлумачення якихось явищ; основна ідея будь-якої теорії) – це ідейний і змістовно-цілісний, аргументований, послідовний і завершений виклад оригінальної наукової теорії або версії в розгорнутому вигляді [20].

Концепцію дослідження акмеологічних засад неперервної професійної підготовки фахівців фізичного виховання слід розглядати з точки зору *комплексного, системного, компетентісного, антропологічного, екзистенціального, акмеологічного та діяльнісного* підходів.

Специфіка *комплексного підходу* в акмеології полягає в тому, що він задає орієнтацію на єдність вивчення та реального практичного вдосконалення людини й соціуму. На думку А. О. Деркача, О. В. Селезньової комплексний підхід спрямовує на співставлення таких різноаспектних модальностей, як реальний та ідеальний стан, що стихійно склався, та оптимальні якості [7]. *Комплексний підхід* дає стратегію перетворення наявного рівня розвитку у вищий, оптимальний поєднує розрізнені аспекти функціонування людини та її розвитку. О. О. Бодальов зазначає, що *комплексний підхід* у акмеології відкриває перспективу інтеграції різних рівнів внутрішньої організації людини – індивіду, особистості, індивідуальності та суб'єкта [3]; він поєднує уявлення про особистість у житті, на життєвому шляху та в діяльності. Отже, *комплексний підхід* в акмеології має за основну функцію інтеграції різних якостей, властивості, стани, модальності буття людини та соціуму.

Тісно пов'язаний із комплексним підходом є *системний підхід*. Системний підхід дозволяє виявити інтегративні (лат. *integratio* – об'єднання в ціле різних частин, елементів) системні ознаки та якісні характеристики, які відсутні в окремих елементах, формуючи систему [19].

Метою системного підходу є вивчення об'єкта як цілого, але складеного з різних взаємопов'язаних елементів, упорядкованих і складно організованих [21]. Системний підхід виявляє рівневу будову, взаємодію рівнів, що забезпечують функціонування цілого. За даними Л. П. Сергієнка, сутність системного підходу полягає в тому, що в науковому дослідженні самотійні компоненти розглядаються не ізольовано, а у взаємозв'язку, у системі з іншими.

Таким чином, *системний підхід* сприяє формуванню відповідного адекватного формулювання сутності досліджуваних проблем у конкретних науках і вибору ефективних шляхів їх вирішення. Методологічна специфіка системного підходу полягає в тому, що метою дослідження є вивчення закономірностей і механізмів утворення складного об'єкта з певних складових. При цьому особлива увага звертається на різноманіття внутрішніх і зовнішніх зв'язків системи, на процес (процедуру) об'єднання основних понять у єдину теоретичну картину, що дає змогу виявити сутність цілісності системи [12]:

Основні положення *системного підходу* як складової концепції дослідження неперервної професійної підготовки фахівців фізичного виховання на засадах акмеології, можуть бути використані для створення системи, яка складатиметься із взаємопов'язаних структурних підсистем з урахуванням етапів дослідження.

Компетентнісний підхід до професійної підготовки фахівців дозволяє забезпечити формування професійно-значущих якостей, які дозволять повно реалізувати себе в конкретних видах трудової діяльності, відповідати суспільно-необхідному розподілу праці й ринковим механізмам її стимулювання [9, 26].

Згідно з означенням Міжнародного департаменту стандартів для навчання, досягнення та освіти (International Board of Standards for Training, Performance and Instruction (IBSTPI), поняття *компетентності* визначається як спроможність кваліфіковано проводити діяльність, виконувати завдання або роботу. При цьому поняття компетентності містить набір знань, навичок і ставлень, що дають змогу особистості ефективно діяти або виконувати певні функції, спрямовані на досягнення певних стандартів у професійній галузі або певній діяльності [27].

Як вважає Г. Халаж (G. Halasz), один з основних дослідників *компетентнісного підходу*, що їхнє формування та розвиток є відповідь на виклики, з якими стикнулася Європа [18]: збереження демократії та відкритість суспільства, що потребує постійних зусиль; мультилінгвізм, що

зумовлює оволодіння більше ніж однією мовою; економічні виклики, тобто загроза стати безробітним і необхідність проходити перекваліфікацію, що вимагатиме роботи з інформацією та підвищення рівня комп'ютерної грамотності; ринок праці вимагає від людей здатності працювати автономно, виявляти та вирішувати проблеми, організовувати власний час і брати на себе відповідальність; розвиток великих підприємств, де щоденне ухвалення тисячі рішень залежить від компетентності окремих людей або цілих груп, особливо від здатності аналізувати складні проблеми, аргументувати та взаємодіяти; економічні зміни, які змінюють світогляд і впливають на бажання продовжувати навчання протягом життя.

Українська педагогічна наука розглядає *компетентність у навчанні* як сукупність знань, які набуває молода людина не лише під час вивчення предмета (групи предметів), а також за допомогою засобів неформальної освіти, внаслідок впливу середовища тощо [10]. Як зазначають А. О. Деркач, О. В. Селезньова, компетентності не виключають знань, умінь та навичок, хоч і принципово відрізняються від них. Від знань – тим, що вони існують у вигляді діяльності, а не тільки інформації про неї. Від умінь – тим, що компетенції можуть застосовуватися під час вирішення різних завдань та в різних ситуаціях (володіють якістю переноса). Від навичок – тим, що вони свідомі та не автоматизовані, що дозволяє людині діяти не тільки в типовій, але й у не стандартній ситуації.

Інтегруючу роль у дослідженнях акмеологічних засад неперервної професійної підготовки фахівців фізичного виховання відіграє власне *акмеологічний підхід*, який на думку П. В. Хоменко, передбачає створення необхідних умов для становлення й розвитку в усіх суб'єктів освіти уявлення про успіх, високі досягнення, необхідні для розвитку особистості й соціуму. Такий підхід конкретизує ідею гуманізації освіти, засади сучасної ідеології виховання та перехід від знанневої до особистісно-орієнтованої (компетентнісної) освіти. В акмеологічній освіті особистість розвивається як індивід, ураховуються її індивідуальні особливості, формуються духовні й моральні цінності, розвиваються творчі здібності, уміння будувати відносини в колективі. В усіх суб'єктів освіти систематизуючими стають пізнавальні мотиви, навчання стає внутрішньою потребою, а творче переосмислення дійсності стає провідним [25].

Акмеологічний підхід передбачає, що акме й самоздійснення – це не ідеальні образи, а постійний рух до них через співвідношення реальних характеристик розвитку людини з оптимальною моделлю саморозвитку. Людина не просто реалізує себе, здійснюючи вибір між репродуктивними засобами розвитку; він якісно перетворює себе, знімаючи психологічні бар'єри, переосмислюючи життєві очікування, шукає можливості для розвитку акмеологічно значущих якостей, виробляючи особисту траєкторію розвитку [8]. *Акмеологічний підхід* дозволяє теоретично

осмислити сутність особистості як суб'єкта саморозвитку. З точки зору акмеологічного підходу суб'єкт саморозвитку знаходиться в просторі між двома полюсами – від реального, часто неоптимального до ідеального засобу самоорганізації. Активність людини як суб'єкта розгортається якраз у цьому «реально-ідеальному» просторі та проявляється в постійному вирішенні протиріч між тією високоорганізованою живою системою, котру представляє він сам, та об'єктивними умовами його життєдіяльності. Суб'єкт саморозвитку виробляє визначений засіб організації своєї життєдіяльності, який залежить не тільки від його природних особливостей, але й значною мірою від його цінностей, установок, мети.

Окрім того, акмеологічний підхід передбачає цілісність та інтеграцію не тільки дослідницьких, але й розвиваючих моделей, алгоритмів і технологій [7].

Антропологічний підхід наукових досліджень вимагає не обмежуватися вивченням впливу соціального середовища чи розумної, раціональної мотивації, а виявляти й ірраціональні, інстинктивні, біологічні та інші мотиви поведінки людей, зумовлені людською природою. *Антропологічний підхід* дозволяє проаналізувати головний імператив епохи: Людина, як біосоціальна істота, не може взаємодіяти з природою та суспільством поза певних норм, цінностей, традицій, правил, тобто, іншими словами – не розвивається поза культурою. Саме культура є системною ознакою щодо антропологічного аналізу. Як зазначає А. Я. Баталіна, антропологічний підхід дозволяє проаналізувати еволюцію взаємодії людини, природи, суспільства в історичному, соціальному, біологічному контекстах [2]. Таким чином, одні базисні одиниці культури – матеріальні (фізичні об'єкти – артефакти), інші – нематеріальні базисні одиниці культури – ідеї, мова, знання, норми, правила, еталони, моделі поведінки, закони, цінності, звичаї тощо. Усе це є результатами виховання та навчання особистості.

Антропологічний підхід дозволяє використати ідеї самооцінки, унікальності й неповторності людини, її самосвідомості, «незавершеності», «відкритості» для світу, здібності робити вільний вибір. Акмеологія як наука спирається, передусім, на ідеї розвитку й саморозвитку, акмеологічна практика – це діяльність зі створення умов саморозвитку учасників акме-орієнтованого процесу, із забезпеченню для них простору вибору, можливостей вільної та творчої дії [4].

У межах *екзистенціального підходу* проблема істинного існування пов'язана з проблемами свободи, відповідальності й вибору. Екзистенціальний підхід дає можливість вивчати взаємозв'язок здібностей людини до самодетермінації та ступеня його відповідальності. Екзистенційний підхід, як зазначає Р. Мей, ґрунтується на переконанні, що нема апіорної схильності людини до добра чи зла: вона сама обирає,

сама творить те чи інше, є відкритою і до добра, і до зла [14]. На думку В. Франкла, «якщо людина хоче прийти до самої себе, її шлях пролягає через світ» [23]. Вирішуючи проблему вибору та зробивши його, людина сама формує себе й відповідає за власний вибір [22]. Стрижневою проблемою екзистенційного підходу є проблема людини та світу, сенсу життя, його віднаходження чи втрати.

Екзистенційний підхід спрямований пізнавати формування й функціонування системи конструктів «Я-і-Світ» як концепції, яка визначає особливості сприйняття світу й самосприйняття. Д. Б'юдженталь вважає, що система конструктів «Я»-і-«Світ» – центральний елемент у функціонуванні особистості, джерело життєвих проблем та емоційного дистресу [1; 6; 13].

Сучасний вищий навчальний заклад орієнтований на розв'язання важливих завдань підготовки фахівця (вчителя, викладача) нового типу – діяльного, ініціативного, творчого організатора педагогічного процесу. Одним із завдань, як вважає В. О. Сластьонін, є становлення особистісної та професійної *діяльнісної* позиції педагога як «інструмента» реалізації індивідуальних творчих сил у «людинотворчій» діяльності [17]. На думку В. В. Краєвського [11], В. О. Сластьоніна [16], О. М. Ходусова [24], *діяльнісний підхід* вимагає культивування дієвої позиції особистості з метою власного становлення позитивної мотиваційної сфери, морального й духовного самовдосконалення.

Концепція *діялісного підходу*, з точки зору українських науковців Г. С. Костюка, С. Д. Максименка, А. Ю. Киричука, В. А. Роменця, будується на виділенні й розмежуванні понять «діяльність», «вчинок», «дія», «операція» [15].

На думку В. О. Огнев'юка, С. О. Сисоєвої, Л. Л. Хоружої, І. В. Соколової, О. М. Кузьменко, О. О. Мороз, *особистісно-діялісний підхід* спрямований на аналіз функціонально-компонентного складу професійної діяльності, виділення й обґрунтування розгалуженої системи взаємовідносин між суб'єктами.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Концепція дослідження акмеологічних засад неперервної професійної підготовки фахівців фізичного виховання складає різні компоненти системи суб'єкт – суб'єктні відносини (викладач-студент, студент-студент, адміністрація-студент тощо) як чинника студентоцентрованої освіти (підготовка конкурентоспроможного випускника на ринку праці) та результату професійної підготовки фахівця, професійного зростання і самовдосконалення.

Перспективи подальших наукових розвідок у даному напрямі полягають у визначенні критеріїв і рівнів сформованості компонентів акмеологічної компетентності фахівців фізичного виховання в процесі неперервної професійної підготовки на засадах акмеології.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абросимова Е. А. Уязвимость экзистенциальной психологи [Електронний ресурс] / Е. А. Абросимова. – Режим доступу : <http://www.hpsy.ru/>
2. Баталіна А. Я. Цивілізаційно-антропологічний підхід як методологічний інструментальний в розв'язанні педагогічних проблем / А. Я. Баталіна // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки : зб. наук. пр. – Київ – Запоріжжя. – Вип. 18. – 300с.
3. Бодалев А. А. О предмете акмеологии / А. А. Бодалев // Психологический журнал. – 1993. – Т. 14, № 5. – С. 73–79.
4. Бодалев А. А. Акмеология. Настоящий человек. Каков он и как им становятся? / А. А. Бодалев, Н. В. Васина. – СПб. : Речь, 2010. – 224 с.
5. Братченко С. Л. Экзистенциальная психология глубинного общения: уроки Джеймса Бюджентала / С. Л. Братченко. – Москва : «Смысл», 2001. – 243 с.
6. Бьюдженталь Дж. Наука быть живым: Диалоги между терапевтом и пациентами в гуманистической терапии : учеб. пособие / Дж. Бьюдженталь. – М. : Класс, 1998. – 323 с.
7. Деркач А. А. Акмеология в вопросах и ответах : учебн. пособие / А. А. Деркач, Е. В. Селезнева. – М. : Издательство Московского психолого-социального института ; Воронеж : Издательство НПО «МОДЭК», 2007. – 248 с.
8. Диба Т. Г. Акмеологічні засади неперервної професійної підготовки фахівців фізичного виховання: базові поняття / Т. Г. Диба // Неперервна професійна освіта: теорія і практика. – 2015. – № 1–2 (42–42). – С. 25–31.
9. Дыба Т. Г. Профессиональная подготовка специалистов физического воспитания на компетентностных основа / Т. Г. Дыба // Международный научно-практический и методический журнал «СМАЛЬТА». – Новосибирск, 2015. – № 2. – С. 25–29.
10. Зимняя И. А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования / И. А. Зимняя // Высшее образование сегодня. – 2003. – № 5. – С. 34–42.
11. Краевский В. В. Методология педагогики: Новый этап : учебное пособие для студентов вузов / В. В. Краевский, Е. В. Бережнова. – М. : Академия ИЦ, 2006. – 394 с.
12. Кустовська О. В. Методологія системного підходу та наукових досліджень: Курс лекцій / О. В. Кустовська. – Тернопіль : Економічна думка, 2005. – 124 с.
13. Летуновский В. Экзистенциальный анализ. История, теория и методология практики : дисс. ... канд. психол. н. / В. Летуновский. – М., 2001. – 173 с.
14. Мэй Р. Искусство психологического консультирования / Р. Мэй. – М. : НФ «Класс», 1994.
15. Освітологія: витоки наукового напрямку : монографія / за ред. В. О. Огнев'юка. – К. : ВП «Едельвейс», 2012. – 336 с.
16. Педагогика профессионального образования : учебное пособие / под ред. В. А. Сластенина. – М., 2008.
17. Педагогика : учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / В. А. Сластенин, И. Ф. Исаев, Е. Н. Шиянов ; под ред. В. А. Сластенина. – М. : Издательский центр «Академия», 2008. – 576 с.
18. Сазоненко Г. С. Компетентність у системі неперервної освіти: акмеологічна модель: науково-методичний посібник / Г. С. Сазоненко, В. В. Приступа. – Макарів : Софія, 2013. – 416 с.
19. Сергієнко Л. П. Технології наукових досліджень у фізичній культурі : підручник для студентів вищих навчальних закладів : у 2 кн. Кн. 1 / Л. П. Сергієнко. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2014. – 496 с.

20. Словник іншомовних слів / за редакцією члена-кореспондента АН УРСР О. С. Мельничука. – К. : Вища школа, 1977. – 775 с.
21. Фаренік С. А. Логіка і методологія наукового дослідження / С. А. Фаренік. – К., 2000. – 338 с.
22. Франкл В. Воля к смислу / В. Франкл. – М. : ЭКСМО-ПРЕСС, 2000.
23. Франкл В. Человек в поисках смысла / В. Франкл. – М. : Прогресс, 1990. – 358 с.
24. Ходусов А. Н. Проблема формирования мотивационно-ценностного отношения будущего учителя к профессиональной деятельности в теории и практике высшего образования Труд учителя и в условиях реформирования общеобразовательной и высшей школы : Материалы Всероссийской научно-практической конференции (Курск, 7–8 октября 2010 г.) / А. Н. Ходусов. – Курск : Изд-во Курск. гос. ун-та, 2010. – С. 62–70.
25. Хоменко П. В. Природничонаукова підготовка фахівця фізичної культури : монографія. – Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2012. – 380 с.
26. Dyba T. Professional training of specialists of physical training on the competence base / T. Dyba // the advanced science journal. – 2015. – № 5. – P. 99–102.
27. Spector J. Michaelde la Teja, Ileana. ERIC Clearinghouse on Information and Technology Syracuse NY. Competencies for Online Teaching. ERIC Digest. Competence, Competencies and Certification / J. Spector. – P. 1.

РЕЗЮМЕ

Дерека Т. Г. Акмеологические основы непрерывной профессиональной подготовки специалистов физического воспитания: концепция исследования.

В статье представлена концепция исследования непрерывной профессиональной подготовки специалистов физического воспитания на основе акмеологии. В основу концепции положена совокупность методологических и теоретических положений, определяющих стратегию решения задач исследования. Основная идея исследования выбранной проблемы основана на положении о том, что непрерывная профессиональная подготовка специалистов физического воспитания должна быть направлена на формирование у них акмеологической компетентности (мотивационный, когнитивно-акмеологический, акмеологическо-деятельностный, личностный), развитие профессионализма и способности к самосовершенствованию. Таким образом, концепция исследования акмеологических основ непрерывного профессионального подготовки специалистов физического воспитания осуществляется на основе комплексного, системного, компетентностного, акмеологического, антропологического, экзистенциального и деятельностного подходов.

Ключевые слова: акмеология; концепция исследования; непрерывное образование; профессиональная подготовка; специалист физического воспитания.

SUMMARY

Dereka T. Acmeological principles of physical education specialists' continuous training: research concept.

The paper presents the concept of study of physical education specialists' continuous professional training on the acmeology basis. The concept put a set of methodological and theoretical provisions for defining the strategy of solving research problems. The leading study idea is based on the assumption that physical education specialists' continuous training should be aimed at forming their acmeological competence (such as motivational, cognitive-acmeological, acmeological-activity and personal), the development of their professionalism and the ability to self-improvement. Thus, the concept of acmeological principles study of physical education specialists' continuous professional training is based on the principles of comprehensive, systematic, competence, acmeological, anthropological, existential and activity approaches.

Acmeological approach assumes that Acme and self-fulfillment is not the perfect images, but constant movement through the ratio of the real characteristics of human development with an optimal model of self-development. The person not only realizes him/herself, making a choice between ways of reproductive development; he/she qualitatively transforms him/herself, removing psychological barriers, rethinking life expectancy, looking for opportunities for development acmeologically significant qualities, producing personal development trajectory. Acmeological approach allows theoretically conceptualize the nature of personality as a subject of self-development. From the point of view of the acmeological approach the subject of self-development is the space between two poles – from the real, often non-optimal to the perfect means of self-organization

The concept of the study of acmeological foundations of continuous professional training of physical education specialists is constituted of various system components of the subject – subject relationship (teacher-student, student-student, administration-student, etc.) as a factor of student-centered education (the training of a competitive graduate at labour market) and the result of specialist training, professional growth and self-improvement.

Prospects of further studies in this direction are to determine criteria and levels of formation of components of acmeological competence of physical education specialists in the continuous professional training on the basis of acmeology.

Key words: *acmeology; concept of study; continuous education; professional training; physical education specialist.*